

CHIŃCZYCY W POLSCE – NIEWIDOCZNA MNIEJSZOŚĆ

JOANNA WARDEGA

Instytut Bliskiego i Dalekiego Wschodu
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Wśród mniejszości narodowych, które są obecne w Polsce w XXI wieku, coraz liczniejsi stają się Chińczycy, wcześniej niemal nieobecni. Zaprezentowane w artykule dane obrazują dynamikę chińskiej imigracji, zwłaszcza w okresie po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej. Obecnie Chińczycy stali się już siódmą grupą narodowościową w Polsce, a tempo wzrostu ich liczebności ustępuje tylko Ukraińcom. W artykule omówione zostały również formy imigracji, formalny status przyjezdnych oraz niezbyt rozwinięte formy organizacji chińskich imigrantów.

Słowa kluczowe: Chińczycy, migracje, chińscy studenci, instytucje imigranckie, brak integracji

CHINESE IN POLAND – THE INVISIBLE MINORITY

Amongst the ethnic minorities residing in Poland in the 21st century, Chinese are becoming more numerous, a group that up until now had been virtually non-existent. The data presented in the article offers an image of the dynamics of Chinese immigration, particularly after Poland's accession to the European Union. The Chinese community is presently the 7th biggest in Poland, and the pace at which it is growing is only surpassed by Ukrainians. The author also discusses the types of immigration, the formal status of the migrants residing in Poland, as well as the under-developed forms of organisation of Chinese immigrants.

Keywords: Chinese, migration, Chinese students, immigrant institutions, lack of integration

WPROWADZENIE

Rozwój chińskiej koncepcji Nowego Jedwabnego Szlaku, przebiegającego przez Europę Środkowo-Wschodnią, sprawił, że region ten wyraźniej niż kiedykolwiek wcześniej zaistniał w świadomości Chińczyków. Tradycyjnie ta część świata nie była celem chińskiej emigracji. Pierwsi przybysze z Chin pojawili się w większych grupach dopiero na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku, zwłaszcza na Węgrzech. Do Polski napływ Chińczyków rozpoczął się w zasadzie dopiero wraz z integracją z Unią Europejską. Od tego czasu liczba obywateli Chin osiedlających się w Polsce zaczęła rosnąć tak, że obecnie zajmują siódme miejsce pod względem liczebności cudzoziemców.

Mimo to Chińczycy nie są powszechnie rozpoznawani jako mniejszość narodowa zamieszkująca Polskę. Wśród ankietowanych proszonych o wymienienie wszystkich mniejszości narodowych lub etnicznych, jakie znają w Polsce, Chińczyków wspomniało zaledwie 1% badanych w 2005 roku, a w 2015 roku 2%. Wietnamczycy są nieco lepiej identyfikowani, gdyż ich obecność dostrzegało w kolejnych badaniach odpowiednio 5% i 3% badanych. Nowa kategoria, Azjaci, która pojawiła się w badaniu z 2015 roku, wymieniona została przez zaledwie 2% ankietowanych¹.

W artykule przedstawiony zostanie dynamiczny obraz chińskiej mniejszości, jaki wyłania się w wyniku migracji do Polski w ostatnich dwóch dekadach. Celem jest ukazanie zmian w liczebności chińskiej grupy etnicznej w Polsce. Artykuł ma też odpowiedzieć na pytanie, czy wzrost liczebności Chińczyków przekłada się na zwiększenie ich aktywności w dziedzinie tworzenia instytucji działających na rzecz grupy imigranckiej oraz relacji między nią a otoczeniem.

ŹRÓDŁA I METODY

Mniejszość chińska w Polsce nie została dotychczas wyczerpująco opisana. Istniejące teksty skupiają się na działalności ekonomicznej Chińczyków oraz Wietnamczyków, zwłaszcza w enklawach położonych w pobliżu Warszawy. Na

¹ CBOS (2005), *Tożsamość narodowa Polaków oraz postrzeganie mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce. Komunikat z badań*, Warszawa, s. 10; CBOS (2015), *Tożsamość narodowa i postrzeganie praw mniejszości narodowych i etnicznych*, Warszawa, s. 3.

uwagę zasługuje zwłaszcza zbiór tekstów pod reakcją K. Wysińskiej², jak również raport N. Klorek i M. Szuleckiej³.

W analizie wykorzystane zostały dane zastane, gromadzone przez instytucje publiczne: Główny Urząd Statystyczny, Urząd do spraw Cudzoziemców, Straż Graniczną i Policję. Do początku XXI wieku, ze względu na marginalną liczebność Chińczyków w porównaniu z innymi narodowościami, przez wiele lat pomijano ich w badaniach, co najwyżej łącząc we wspólną kategorię z innymi Azjatami. W niektórych zbiorach danych, jeśli pojawiają się Chińczycy, brak jest odrębnych informacji o obywatelach Hongkongu, Makau i Tajwanu. Takie podejście było uzasadnione o tyle, że w owym czasie do Polski przyjeżdżały bardzo nieliczne grupy osób narodowości chińskiej – zaledwie kilkudziesięciu, a z czasem kilkuset Chińczyków rocznie. Współcześnie trudności z dokładnym ocenieniem liczebności Chińczyków w Polsce wynikają z faktu, że wielu obywateli Chin reemigrowało do Polski z innych krajów Europy Środkowej, zwłaszcza z Węgier i byłej Jugosławii⁴, a niektórzy stale przemieszczają się w tym regionie na podstawie wiz Schengen. Są wśród nich liczni przedsiębiorcy, których charakteryzuje wysoka intensywność kontaktów z krajem pochodzenia i stosunkowo duża mobilność pomiędzy krajami regionu.

Informacje na temat funkcjonujących w Polsce instytucji, tworzonych przez imigrantów z Chin, zostały zebrane w wywiadach pogłębionych, prowadzonych wśród społeczności chińskiej oraz dzięki analizie treści forów dyskusyjnych, na których aktywni są przedstawiciele chińskiej mniejszości w Polsce.

REZULTATY

Pod koniec 1989 roku w Polsce mieszkało 617 Chińczyków, w tym 462 posiadało zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony, a 155 na osiedlenie⁵. Sytuacja nie zmieniała się zbyt szybko. Na przykład w 1998 roku zezwolenia na

² K. Wysińska (2012), *Sprzedawać, gotować, budować? Plany i strategie Chińczyków i Wietnamczyków w Polsce*.

³ N. Klorek, M. Szulecka (2013), *Migranckie instytucje ekonomiczne i ich wpływ na otoczenie. Przykład centrów handlowych w Wólce Kosowskiej*.

⁴ P. Nyiri (2007), *Chinese in Eastern Europe and Russia. A middleman minority in a transnational era*, London–New York: Routledge, s. 54.

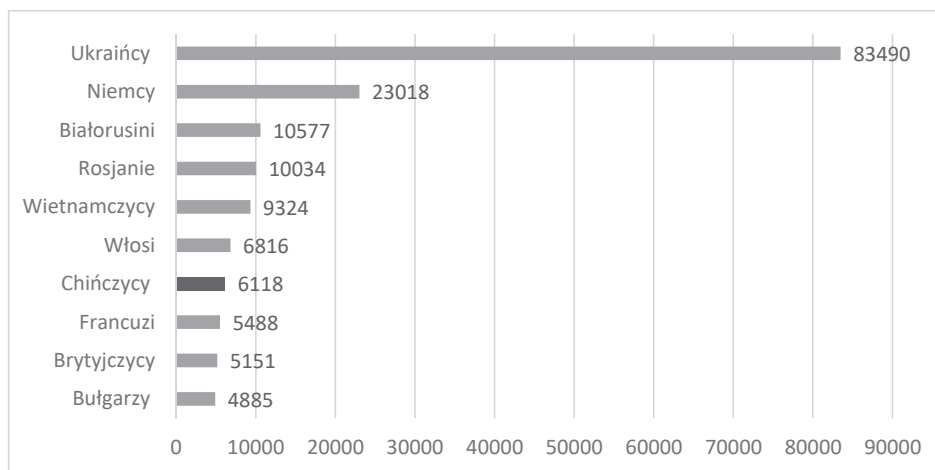
⁵ A. Grzymała-Kazłowska, K. Iglicka, E. Jaźwińska, P. Kaczmarczyk, E. Kępińska, M. Okólski, A. Weinar (2002), Wpływ migracji zagranicznych w Warszawie na sytuację na społecznym rynku pracy, „Prace Migracyjne”, nr 44, Warszawa: Instytut Studiów Społecznych, Uniwersytet Warszawski, s. 118.

zamieszkanie otrzymało 133 Chińczyków, w kolejnym roku 411, zaś w 2000 roku 379 Chińczyków. Natomiast zezwolenia na osiedlenie się w roku 1998 otrzymało zaledwie 9 Chińczyków, w 1999 roku – 18, a w 2000 roku 28 osób. Większą dynamikę chińskiej imigracji zaobserwować będzie można dopiero po wejściu Polski do Unii Europejskiej.

W połowie 2016 roku Chińczycy posiadający ważne dokumenty potwierdzające prawo pobytu na terenie RP liczyli oficjalnie już ponad 6 tysięcy osób. Są to dane niepełne, bowiem nie wiadomo, ilu cudzoziemców pozostało w kraju bez ważnych kart pobytu, a także ilu wjechało nielegalnie lub przebywa w kraju na podstawie wiz Schengen. Oceniając na podstawie oficjalnych danych, Chińczycy stali się już siódmą grupą narodowościową, po Ukraińcach, Niemcach, Białorusinach, Rosjanach, Wietnamczykach i Włochach, i tym samym stanowią 2,7% cudzoziemców legalnie mieszkających w Polsce⁶.

Wykres 1.

Liczebność dziesięciu najliczniejszych narodowości według ważnych dokumentów potwierdzających prawo pobytu na terytorium RP w 2016 roku (stan na 1.07.2016)

Źródło: Urząd do spraw Cudzoziemców (2016), *Dane liczbowe dotyczące postępowań prowadzonych wobec cudzoziemców w pierwszej połowie 2016 roku*, <http://udsc.gov.pl/statystyki/raporty-okresowe/zestawienia-roczne/>

⁶ Urząd do spraw Cudzoziemców (2016), *Dane liczbowe dotyczące postępowań prowadzonych wobec cudzoziemców w pierwszej połowie 2016 roku*, <http://udsc.gov.pl/statystyki/raporty-okresowe/zestawienia-roczne/>

Wprawdzie liczebność Chińczyków odbiega od znacznie większej liczebności kilku innych grup narodowościowych, jednak tempo wzrostu jest w ostatnich latach bardzo duże, prowadząc do podwojenia populacji od 2009 roku. Porównując liczebność cudzoziemców posiadających prawo pobytu w Polsce w połowie 2016 r. z danymi za 2015 r., jak i dane z roku 2015 z danymi z roku 2014, okazuje się, że Chińczycy są drugą, po Ukraińcach, najszybciej rosnącą liczebnie populacją narodową w Polsce. Od stycznia 2014 do lipca 2016 liczba Ukraińców w Polsce wrosła o 61%, zaś Chińczyków o 25%. Napływ obywateli Ukrainy migrujących do Polski od rozpoczęcia konfliktu z Rosją został odnotowany przez media. Natomiast w przypadku Chińczyków jest to cichy wzrost, niedostrzegany przez społeczeństwo.

Tabela 1.

Zmiany w liczebności najliczniejszych mniejszości narodowych w Polsce
w latach 2014–2016

	2014	2015	poł. 2016	Różnica między 2014 a 2016
Ukraińcy	52003	65866	83490	61%
Niemcy	20980	22010	23018	10%
Rosjanie	10808	9972	10034	-7%
Białorusini	10563	11172	10577	0%
Wietnamczycy	10234	9130	9324	-9%
Włosi	5624	6429	6816	21%
Francuzi	4960	5297	5488	11%
Chińczycy	4907	5675	6118	25%
Brytyjczycy	4476	4929	5151	15%
Bułgarzy	4519	4884	4885	8%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu do spraw Cudzoziemców z raportów za lata 2014–2016.

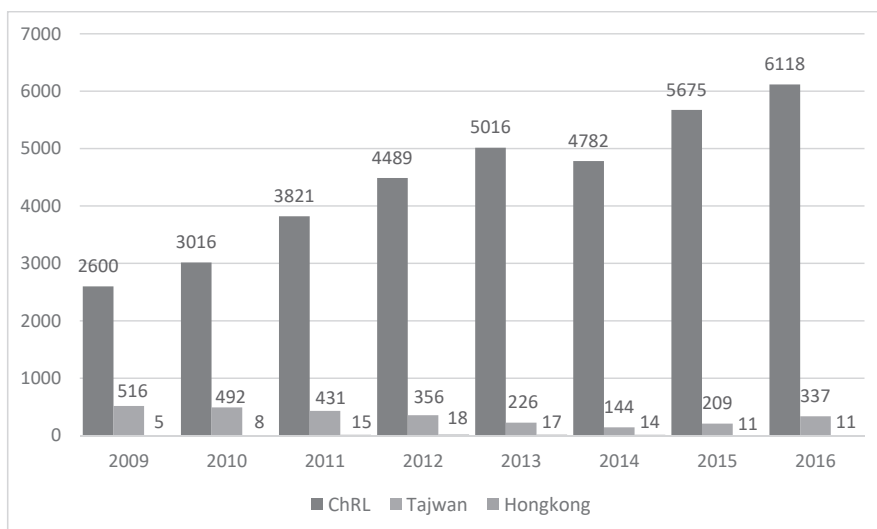
Należy rozróżnić wśród osób narodowości chińskiej obywateli Chińskiej Republiki Ludowej, Tajwanu, Hongkongu i Makau – na ile informacje o tych ostatnich są dostępne. Dane Urzędu do spraw Cudzoziemców za połowę 2016 roku wskazują na rosnącą liczbę Chińczyków, a malejącą Tajwańczyków, którzy posiadali dokumenty potwierdzające prawo pobytu w Polsce. Proporcja Chińczyków do Tajwańczyków wyniosła 18:1, podczas gdy w 2009 roku było to 5:1⁷. W sumie, według stanu na 1 lipca 2016 roku, w Polsce zamieszkiwało:

⁷ Fundacja Rozwoju „Oprócz Granic” (2009), *Nieuregulowane pobyty cudzoziemców w Polsce: próby rozwiązania problemu*, s. 41; Urząd do spraw Cudzoziemców, <http://www.udsc.gov.pl/files/statystyki/2009.xls>

- 6118 Chińczyków (524 – pobyt stały, 752 – pobyt długoterminowego rezydenta UE, 4777 – pobyt czasowy, 43 – prawo pobytu członka rodziny obywatela UE, 13 – status uchodźcy, 1 – ochrona uzupełniająca, 4 – pobyt tolerowany i 4 – pobyt ze względów humanitarnych).
- 337 Tajwańczyków (15 – pobyt stały, 13 – pobyt długoterminowego rezydenta UE, 306 – pobyt czasowy, 3 – prawo pobytu członka rodziny obywatela UE).
- 11 Hongkończyków (1 – pobyt stały, 2 – pobyt długoterminowego rezydenta UE, 8 – pobyt czasowy)⁸.

Wykres 2.

Liczba obywateli Chińskiej Republiki Ludowej, Republiki Chińskiej (Tajwan) oraz Hongkongu, którzy posiadali ważne karty pobytu w Polsce w latach 2009–2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu do spraw Cudzoziemców z lat 2009–2016 (w przypadku 2016 roku dane z 1.07.2016).

Godna uwagi jest dynamika zmian, czyli liczba obywateli Chin, którzy uzyskali w roku 2015 legalizację pobytu według różnych kategorii zezwoleń, wraz z ukazaniem wzrostu w porównaniu z 2014 rokiem:

- zezwolenia na pobyt stały: 81 osób, wzrost o 19%;

⁸ Urząd do spraw Cudzoziemców (2016), *Dane liczbowe dotyczące postępowań prowadzonych wobec cudzoziemców w pierwszej połowie 2016 roku*, <http://udsc.gov.pl/statystyki/raporty-okresowe/zestawienia-roczne/>

- zezwolenia na pobyt czasowy: 3447 osoby, co stanowi w odniesieniu do zezwoleń na zamieszkanie na czas oznaczony i pobyt czasowy w 2014 r. wzrost o 16%;
- zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE: 220 osób, wzrost o 38%;
- otrzymanie statusu uchodźcy: 2 osoby (w 2014 roku – 3 osoby);
- wnioski o zezwolenie na pobyt członka rodziny obywatela UE: 11 wniosków, o 4 mniej niż rok wcześniej;
- wydane na terytorium Polski wize Schengen: 46, krajowe: 9 (w 2014 roku odpowiednio 49 wiz Schengen i 12 krajowych).

Na rozwojową perspektywę chińskich przyjazdów do Polski wskazuje również to, że w 2015 roku wydano 1204 zaproszenia dla obywateli Chin, a w poprzednich latach: 1104 zaproszenia w 2014 roku, 1010 w 2013 roku, podczas gdy w latach 2004–2006 wystawiono łącznie zaledwie 318 zaproszeń⁹.

Wydłużeniu ulegają nie tylko okresy pobytów obywateli Chin w Polsce, ale rośnie też liczba osób, otrzymujących zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego¹⁰. W 2015 roku było to 318 osób, podczas gdy dekadę wcześniej zaledwie 2 osoby.

Znaczna jest liczba wiz wydawanych w polskich placówkach konsularnych w Chinach. W roku 2010 wydano 12 434 wize¹¹, w 2011 roku było to 9 849 wiz¹². Mimo nieznacznego spadku łącznej sumy wiz wydanych w całym Chinach, w 2011 roku Konsulat Generalny w Kantonie odnotował wzrost liczby wydanych wiz o 62% w porównaniu z poprzednim rokiem. Wynikało to ze wzrostu zainteresowania chińskich przedsiębiorców i inwestorów z południa Chin. Rosło także zainteresowanie wizami turystycznymi – Wydział Konsularny Ambasady RP w Pekinie odnotował wzrost wyjazdów turystycznych o 32%. Wzrosła również liczba wniosków o wize studenckie. W 2012 roku zaobserwowano widoczny wzrost liczby podróżujących do Polski i krajów Europy Środkowej i Wschodniej w ramach grupowej turystyki zorganizowanej (ADS),

⁹ Departament Polityki Migracyjnej (2008), *Migracje z Chin*, Warszawa: Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Departament Polityki Migracyjnej, s. 36.

¹⁰ Główny Urząd Statystyczny (2014), *Rocznik Demograficzny 2013*, s. 484.

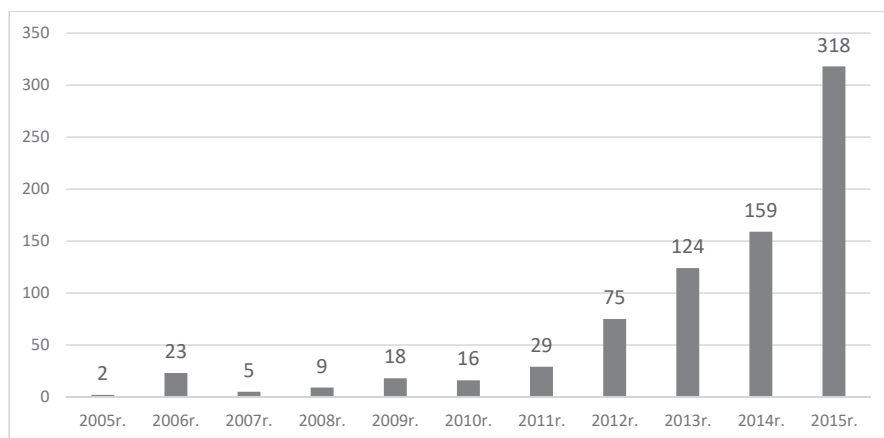
¹¹ Departament Konsularny (2011), *Raport Polskiej Służby Konsularnej za 2010 rok*, Warszawa: Departament Konsularny, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, <http://www.ms.gov.pl/resource/5a-c6914e-f216-4ed2-a84b-53702a4067e7>, s. 20.

¹² Departament Konsularny (2012), *Raport Polskiej Służby Konsularnej za 2011 rok*, Warszawa: Departament Konsularny, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, <http://www.ms.gov.pl/resource/b6563c9e-f402-4cd8-b04b-17a7c44bae8f>.JCR, s. 21. Późniejsze raporty nie podają danych liczbowych dotyczących liczby wydanych wiz w Chinach.

jak również w ramach turystyki indywidualnej. Niewątpliwie Polska jest lepiej rozpoznawalna wśród chińskich turystów niż było to jeszcze kilka lat temu¹³. W 2014 roku otworzono nowy Konsulat Generalny w Chengdu, stolicy prowincji Syczuan¹⁴.

Wykres 3.

Liczba zezwoleń na pobyt rezydenta długoterminowego przyznawanych Chińczykom w Polsce w latach 2005–2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu do spraw Cudzoziemców z lat 2009–2015.

Stosunkowo nowym zjawiskiem jest również zainteresowanie Polską jako miejscem oferującym młodym Chińczykom możliwości edukacyjne. Pierwsi studenci przybywali do Polski w latach pięćdziesiątych w liczbie około 10 osób, a później ich liczba wzrosła do kilkudziesięciu, by w latach siedemdziesiątych spaść do zera. Od 2005 roku fundacja edukacyjna „Perspektywy” prowadzi akcję promocyjną „Study in Poland”, nakierowaną między innymi na młodych ludzi z Chin. Równocześnie wiele polskich uczelni promuje studia, np. we współpracy z agencjami rekrutującymi chińskich studentów za granicą czy podczas targów edukacyjnych w największych

¹³ Departament Konsularny (2013), *Raport Polskiej Służby Konsularnej za 2012 rok*, Warszawa: Departament Konsularny, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, <http://www.msz.gov.pl/resource/dbfd4993-2a3b-4f0f-bb0c-f7c82a2ed9fc:JCR>, s. 19–20.

¹⁴ Departament Konsularny (2014), *Raport polskiej służby konsularnej za 2014 rok*, Warszawa: Departament Konsularny, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, s. 5, https://www.msz.gov.pl/pl/ministerstwo/publikacje/raport_konsularny_2014.jsessionid=278F41F545EDD46042C4D9671B9348DF.cmsap4p

chińskich miastach. Ze względu na konkurencyjne ceny w stosunku do uczelni z Europy Zachodniej, liczba chińskich studentów w Polsce rośnie i można się spodziewać, że trend ten będzie się utrzymywał, zwłaszcza jeśli polskie uczelnie będą w stanie proponować atrakcyjne programy w języku angielskim.

Wzrost liczby studentów w niejednakowy sposób dotyczy przybyłych z Chin i z Tajwanu¹⁵. W roku akademickim 2014/2015 na polskich uczelniach studiowało 785 Chińczyków oraz 420 Tajwańczyków¹⁶. Rok wcześniej było to 670 Chińczyków i 413 Tajwańczyków¹⁷. W roku 2012 Chińczyków było nieco mniej: 618 studentów, w tym na pierwszym roku studiów 123 osoby. W roku akademickim 2011/2012 studia ukończyło 96 osób narodowości chińskiej. Do tej liczby należy dodać licznych w tej kategorii Tajwańczyków – w 2012 roku było w Polsce 468 studentów z Tajwanu (w większości mężczyzn). W tym samym roku 131 osób studia skończyło, zaś rozpoczęło je zaledwie 55 Tajwańczyków. Obrazuje to wzrostową tendencję wśród chińskich kandydatów na studia i malejącą wśród tajwańskich.

Chińczycy i Tajwańczycy łącznie stanowili 3,7% studentów-obcokrajowców w Polsce w roku akademickim 2012/2013, lecz później ze względu na znaczący wzrost liczby studentów z Ukrainy udział studentów z Chin i Tajwanu malał – w roku 2013/2014 stanowili nieco mniej niż 3%, a w 2014/2015 poniżej 2%. Jednocześnie była to największa grupa narodowościowa z Dalekiego Wschodu. Jeśli weźmiemy pod uwagę łącznie studentów chińskojęzycznych z Chin i Tajwanu (w sumie 1195), to piąta w ogóle – po obywatelach Ukrainy, Białorusi, Norwegii i Szwecji. Gdyby liczyć Chińczyków z ChRL osobno – to przed nimi uplasują się jeszcze: Rosjanie, Hiszpanie, Litwini, Niemcy, obywatele Arabii Saudyjskiej i Czesi¹⁸.

Wydaje się, że większości Chińczyków mieszkających w Polsce zależy na uregulowaniu legalnego statusu, choćby z powodu fizycznego wyróżniania się ze środowiska lokalnego, skutkującego kontrolami dokumentów przez służby mundurowe. Legalizacja pobytu zazwyczaj polega na uzyskaniu zgody na zamieszkanie

¹⁵ Główny Urząd Statystyczny (2014), *Rocznik Demograficzny 2013*, s. 487.

¹⁶ Główny Urząd Statystyczny (2016), *Rocznik Statystyczny 2015*, s. 363–364; Już ponad 46 tysięcy studentów zagranicznych w Polsce, „Perspektywy”, http://www.perspektywy.pl/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=2221:juz-ponad-46-tysiecy-studentow-zagranicznych-w-polsce&catid=24&Itemid=119

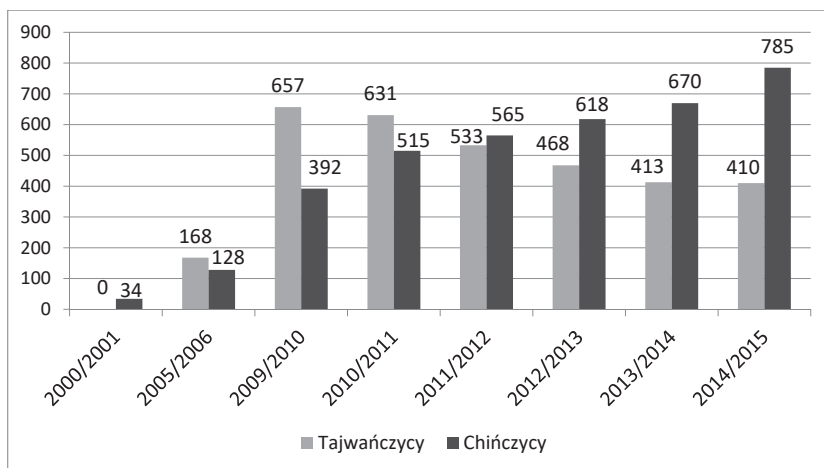
¹⁷ Główny Urząd Statystyczny (2016), *Rocznik Demograficzny 2015*, s. 505; W. Wojcieszak, Bezprecedensowy wzrost liczby studentów zagranicznych w Polsce, „Perspektywy”, http://www.perspektywy.pl/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=1572:bezprecedensowy-wzrost-liczby-studentow-zagranicznych-w-polsce&catid=24&Itemid=119

¹⁸ Główny Urząd Statystyczny (2016), *Rocznik Demograficzny 2015*, Warszawa, s. 467.

na czas oznaczony – w ostatnich latach czterech na pięciu Chińczyków przebywało na tej podstawie. Co dziesiąty uzyskiwał prawo pobytu stałego lub prawo do pobytu rezydenta długoterminowego¹⁹.

Wykres 4.

Liczba Chińczyków i Tajwańczyków studiujących na polskich uczelniach od roku akademickiego 2000/2001 do 2014/2015

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Rocznik Statystyczny 2015*, s. 363–364.

Wśród cudzoziemców legalizujących swój pobyt w ramach akcji abolicji znajdują się również Chińczycy. Podczas pierwszej akcji abolicyjnej w 2003 roku wnioski złożyło 13 obywateli Chin²⁰, w 2007 roku 42 osoby (wydano 12 zezwoleń), podczas gdy w roku 2012 podczas sześciomiesięcznej abolicji podania złożyło już 482 Chińczyków²¹. Wówczas to na 4 593 pozytywnie rozpatrzone wnioski 3% stanowiły wnioski obywateli Chin, co stawiało Chińczyków daleko za Ukraińcami (35%), Wietnamczykami (34%), Ormianami (12%), na poziomie

¹⁹ Urząd do spraw Cudzoziemców (2016), *Dane liczbowe dotyczące postępowań prowadzonych wobec cudzoziemców w pierwszej połowie 2016 roku*, <http://udsc.gov.pl/statystyki/raporty-okresowe/zestawienia-roczne/>

²⁰ Departament Polityki Migracyjnej (2008), *Migracje z Chin*, s. 45.

²¹ Departament Polityki Migracyjnej, *Polityka migracyjna Polski w odniesieniu do obywateli Republiki Białorusi, Ukrainy i Federacji Rosyjskiej*, Warszawa: Departament Polityki Migracyjnej, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, https://emn.gov.pl/ftp/esm/Analiza_blok_wschodni_wersja_ostateczna__1_.pdf, s. 34–35.

zbliżonym do Rosjan i Białorusinów²². Wśród osób, którym wydano decyzje negatywne, Chińczycy stanowili 8% (podobnie jak Ukraińcy i obywatele Indii, zaś dla porównania: Pakistańczycy stanowili 29%, obywatele Bangladeszu 11%, Wietnamczycy 18%)²³. Z rosnącej liczby składanych wniosków abolicyjnych można wnioskować, że na terytorium Polski nadal przebywa nieokreślona liczba Chińczyków o statusie nielegalnych imigrantów.

Stosunkowo marginalna liczba Chińczyków jest z Polski wydalana – w 2015 roku nie został wydany żaden z nich, a jedynie 11 osobom odmówiono prawa wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej. W 2014 roku wydano z Polski 7 Chińczyków, a 4 wydano decyzję o zobowiązaniu do opuszczenia terytorium RP. W 2013 roku z Polski wydano 17 Chińczyków, a 22 Chińczykom i 2 Tajwańczykom wydano decyzje o zobowiązaniu cudzoziemca do opuszczenia terytorium RP. Chińczycy stanowili dopiero dziewiątą grupę narodowościową pod względem liczebności, licząc poniżej 2% wydanych, oraz 0,34% zobowiązanych do opuszczenia polskiego terytorium. Ponadto w 2014 roku jednej osobie z Chin odmówiono wjazdu na terytorium Polski – w 2013 roku było to 14 osób²⁴. W ostatnich kilku latach liczba obywateli Chin zatrzymanych przez Straż Graniczną za przekroczenie lub usiłowanie przekroczenia granicy państwowej wbrew przepisom oscyluje wokół 20 rocznie. Co interesujące, większość zatrzymywana jest na granicy wewnętrznej Unii Europejskiej, zwłaszcza na granicy z Niemcami.

Podobnie jak i w przypadku chińskich imigrantów w innych państwach Europy Środkowo-Wschodniej, Chińczycy skupiają się w stolicy i okolicach. Od wielu lat utrzymuje się trend zamieszkiwania nowo przybyłych Chińczyków w województwie mazowieckim. W niektórych województwach obywatele Chin liczyli zaledwie po kilkadziesiąt osób. Rozkład Chińczyków na terytorium Polski przedstawia tabela 2.

Szczególne skupiska Chińczyków można zidentyfikować w kilku ośrodkach, związanych z działalnością ekonomiczną. Jest to przede wszystkim gmina Lesznowola, gdzie znajduje się Chińskie Centrum Handlowe w Wólce Kosowskiej oraz Jaworzno-Jeleń, gdzie ulokowano Chińskie Centrum Handlu Hurtowego. W Trójmieście zamieszkują starsze fale imigrantów, związanych z przedsiębiorstwem Chipolbrok. Inne ważne skupiska to Kraków i Bydgoszcz. Nie powstały

²² Urząd do spraw Cudzoziemców (2013), *Abolicja 2012 w liczbach*, Warszawa: Urząd do spraw Cudzoziemców, www.udsc.gov.pl/files/aktualnosc/rok%20po%20abolicji/Abolicja_2012_w_liczbach.docx, s. 5.

²³ *Ibidem*, s. 9.

²⁴ Urząd do spraw Cudzoziemców, *Wstępne zestawienie liczbowe dotyczące postępowań prowadzonych wobec cudzoziemców w 2014 roku*.

w Polsce dzielnice zamieszkałe przez Chińczyków, mające znaną z Zachodu formę Chinatown. Zwykle imigranci chińscy wynajmują w różnych dzielnicach całe mieszkania lub piętra w domach jednorodzinnych (jak w Jaworznie). Chińczycy zamieszkują również w dawnej kojarzonym ze społecznością wietnamską osiedlu Za Żelazną Bramą w Warszawie, osiedlu Park Agat w Wólce Kosowskiej czy na osiedlu przy warszawskim Parku Szczęśliwickim.

Tabela 2.

Liczba Chińczyków w poszczególnych województwach w 2014 roku
(według zameldowania na czas określony)

Województwo	Liczba osób przybyłych z Chin
Mazowieckie	2050
Śląskie	221
Małopolskie	165
Dolnośląskie	164
Łódzkie	142
Pomorskie	119
Wielkopolskie	114
Warmińsko-Mazurskie	77
Zachodniopomorskie	74
Lubelskie	68
Kujawsko-Pomorskie	65
Lubuskie	55
Podkarpackie	48
Świętokrzyskie	32
Podlaskie	26
Opolskie	18

Źródło: Główny Urząd Statystyczny (2016), *Rocznik Demograficzny 2015*, s. 475–476.

Zezwolenie na pracę w roku 2013 otrzymało 3089 obywateli Chin, z czego zdecydowana większość, 90% (1794 osoby), uzyskało zezwolenia typu A, czyli na wykonywanie „pracy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie umowy z pracodawcą, którego siedziba, miejsce zamieszkania, oddział, zakład lub inna forma działalności znajduje się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej”. Niecałe 4% (120 osób) otrzymało zezwolenia typu B – na wykonywanie „pracy w związku z pełnieniem funkcji w zarządzie osoby prawnej wpisanej do rejestru przedsiębiorców lub będącej spółką kapitałową w organizacji”, co

pozwala na przebywanie „na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez okres przekraczający łącznie 6 miesięcy w ciągu kolejnych 12 miesięcy”. Natomiast 5,5% (170 osób) miało zezwolenia ze względu na „wykonywanie pracy u pracodawcy zagranicznego i oddelegowanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na okres przekraczający 30 dni w roku kalendarzowym do oddziału lub zakładu podmiotu zagranicznego albo podmiotu powiązanego (...) z pracodawcą zagranicznym”. Pojedyncze osoby otrzymały zezwolenie na pracę na podstawie zezwolenia typu D i E. Taki rozkład typów zezwoleń generalnie utrzymuje się ostatnich latach, choć w 2009 roku 394 Chińczyków, z których większość stanowili pracownicy budowlani, uzyskało pozwolenia na pracę jako oddelegowani w celu realizowania usług eksportowych.

Analizując liczbę zezwoleń wydawanych Chińczykom, można stwierdzić, że dynamika jest znaczna, choć ostatnie dane, za rok 2014, pokazały spadek wydawanych pozwoleń (2133 pozwolenia). W 2012 roku zezwolenia na pracę otrzymało 3247 obywateli Chin, z czego zdecydowana większość (3173) na okres powyżej 3 miesięcy²⁵. W roku 2011 były to 5854 osoby, w 2010 – 6209 osób, a w 2009 – 4536 osób. Zmiany w przeciągu dziesięciu lat od początku XXI wieku są dziesięciokrotne.

Wśród branż zatrudnienia obywateli Chin dominuje handel hurtowy i detaliczny i można odnotować tendencję rosnącą od około 30% zezwoleń kilka lat temu po około 70% w ostatnich dwóch latach. Stosunkowo wysoko znajduje się sektor budowlany, w którym w latach 2010–2011 pracował co piąty obywatel Chin – wiązało się to z ówczesną aktywnością chińskich firm. W gastronomii i hotelarstwie zatrudnionych jest stosunkowo niewielu Chińczyków – liczba ta waha się od 5% do 9%. Maleje liczba pracowników w branży przetwórstwa przemysłowego – od około 30% w 2008 roku po 2,5% w 2013 roku. Mniej więcej co piąty obywatel ChRL jest zatrudniony jako członek kadry zarządzającej, często w małych chińskich firmach²⁶.

DYSKUSJA WOKÓŁ WYNIKÓW

Jak pokazują przytoczone dane, obywatele Chin są coraz liczniejsi w Polsce, ich pobyty bardziej stabilne i tendencja ta, mimo pewnych fluktuacji, wydaje się stała. Mimo to niewielu Chińczyków ubiega się o polskie obywatelstwo. Na

²⁵ Główny Urząd Statystyczny (2014), *Rocznik Demograficzny 2013*, s. 488.

²⁶ Polska – nowy kraj docelowy Chińczyków?, „Biuletyn Migracyjny”, nr 29, maj 2011, <http://biuletynmigracyjny.uw.edu.pl/29-maj-2011/polska-nowy-kraj-docelowy-chinczykow>

przykład w latach 1992–2006 Prezydent RP nadał obywatelstwo polskie zaledwie 57 osobom pochodzenia chińskiego²⁷. Wydaje się, że społeczność chińska funkcjonuje obok polskiej.

Analizując formy zatrudnienia Chińczyków w Polsce, można zauważyć, że decydują się na samozatrudnienie i pracują raczej w małych przedsiębiorstwach – na przykład według danych z lat 2008 i 2009 około 55% jest zatrudnianych w przedsiębiorstwach mających do 9 pracowników²⁸. Często są to firmy, których właścicielami również są osoby narodowości chińskiej. Obserwowany jest wysoki poziom wewnątrzgrupowej kooperacji ekonomicznej – na przykład właściciele chińskich biur podróży wysyłają grupy turystyczne do restauracji, których właścicielami są Chińczycy. U źródeł takiej praktyki leży z jednej strony solidarność narodowa, a z drugiej chęć uniknięcia barier kulturowych.

Chińczycy zatrudniani są także przez duże firmy chińskie, np. oddziały Huawei Polska, Victory Technology Polska, Grupa Liugong w Stalowej Woli, Tri-Ring Group w Kraśniku, Firma TCL w Żyrardowie, Athletic Group w Koszalinie, centra medycyny chińskiej. Niekiedy zatrudniają ich również przedsiębiorstwa polskie, współpracujące z chińskimi, lecz zniechęca do tego wiele czynników, m.in. nierzetelność chińskich pośredników rekrutujących pracowników, wysokie oczekiwania pracowników dotyczące wynagrodzenia i warunków pracy, traktowanie pobytu i pracy w Polsce jako etapu do dalszej migracji (np. pozostałych krajów strefy Schengen), przechodzenie do lepiej płatnej „szarej strefy” na rynku pracy (np. handlu), trudności z uznawaniem kwalifikacji zawodowych, co związane jest z innym systemem kształcenia (np. w przypadku specjalistów od medycyny chińskiej), jak również doświadczenia zawodowego, ze względu na odmienny sposób dokumentowania stażu i inną kulturę pracy²⁹. Do tej listy trudności należałoby dodać jeszcze problemy w komunikacji i konieczność zatrudnienia tłumaczy, ponieważ pracownicy niższego szczebla nie znają nie tylko języka polskiego, ale i angielskiego.

Mimo że pierwsi studenci z Chin przybywali do Polski już kilkadziesiąt lat temu, brakuje instytucji, które skupiałyby chińskich absolwentów polskich uczelni. W 2013 roku Dom Polski zaproponował utworzenie Klubu Polskich Absolwentów Chińskich Uczelni oraz Klubu Chińskich Absolwentów Polskich Uczelni, które

²⁷ Departament Polityki Migracyjnej (2008), *Migracje z Chin*, s. 39.

²⁸ Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej (MPiPS), *Cudzoziemcy pracujący w Polsce – statystyki, Dane zbiorcze 2009 r., Zezwolenia na pracę dla cudzoziemców według obywatelstwa, okresu ważności zezwolenia na pracę oraz wielkości przedsiębiorstwa*, <http://www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/cudzoziemcy-pracujacy-w-polsce-statystyki/>

²⁹ Departament Polityki Migracyjnej, *Migracje z Chin*, s. 42–43.

miałyby lobbować na rzecz stosunków polsko-chińskich. Działalność tych instytucji nie jest jeszcze widoczna.

Młodzi Chińczycy, obecnie studiujący na polskich uczelniach, stosunkowo rzadko nawiązują relacje z polskimi studentami. Zwykle nie podejmują wysiłku nauki języka polskiego – z wyjątkiem polonistów przebywających na stażach językowych. Niewielu z chińskich studentów pozostaje po studiach w Polsce. Większość z nich po zakończeniu edukacji wraca do Chin, a niektórzy kontynuują naukę na innych zagranicznych uczelniach, preferując kraje anglojęzyczne³⁰. Ma to związek z lepszymi możliwościami zawodowymi, jakie absolwenci zagranicznych uczelni, znający języki obce i posiadający doświadczenie w środowisku międzynarodowym, mają w rozwijających się Chinach.

Wielu Chińczyków żyjących w Polsce zamyka się w społecznościach wyizolowanych, w których nie trzeba znać języka polskiego. Zamieszkują osiedla, w których znaczną część mieszkańców stanowią Chińczycy lub Wietnamczycy. Część młodych Chińczyków uczęszcza do szkoły przy Ambasadzie ChRL w Warszawie, jednak wiele dzieci w wieku szkolnym wraca do Chin i tam rozpoczyna edukację.

Niechęć do integracji i brak znajomości języka polskiego sprawiają, że Chińczycy współpracują z Wietnamczycami, którzy mają szerszą sieć kontaktów biznesowych, dzięki dłuższej tradycji zamieszkiwania w Polsce oraz znajomości języka polskiego – przede wszystkim przez drugie pokolenie imigrantów³¹. Zazwyczaj Chińczycy zajmują się importem towarów z Chin, gdyż mają tam lepsze kontakty, natomiast Wietnamczycy przeważają w handlu detalicznym³². Między tymi dwiema społecznościami niekiedy wybuchają konflikty, głównie na podłożu ekonomicznym, jak spory o podwyżki czynszów między chińskimi właścicielami spółki GD Poland Investments w Wólce Kosowskiej a wietnamskimi najemcami³³. Co pewien czas dochodzi w Wólce do pożarów w hali targowej,

³⁰ Sun Zhao, Liang Jun (2014), China sees overseas students returning at higher pace, „People’s Daily Online”, 26.02.2014, <http://english.peopledaily.com.cn/98649/8546863.html>

³¹ I. Mroczek, M. Szulecka, E. Tulińska (2008), Centrum handlowe skupiające Wietnamczyków – przypadek Wólki Kosowskiej, w: Grzymała-Kazłowska A. (red.), *Między jednością a wielością. Integracja odmiennych grup i kategorii migrantów w Polsce*, Warszawa: OBM WNE UW, s. 190–191.

³² N. Kłorek, M. Szulecka (2013), *Migranckie instytucje ekonomiczne i ich wpływ na otoczenie. Przykład centrów handlowych w Wólce Kosowskiej. Raport z badań, Analizy, Raporty, Ekspertyzy*, nr 2/2013, Warszawa: Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, s. 54–56.

³³ E. Różańska, W. Tymowski (2009), Rewolucja w chińskiej Wólce, *Gazeta.pl*, 25.02.2009, http://wyborcza.pl/1,76842,6316030,Rewolucja_w_chińskiej_Wolce.html

a okoliczności tych wypadków ze względu na hermetyczność środowiska nie są do końca wyjaśniane³⁴.

Organizacja wewnętrzna środowiska chińskiego w Polsce opiera się na nieformalizowanych grupach, powstałych na bazie wspólnych losów (np. studenci, przedsiębiorcy), podobnych zainteresowań czy interesów. Niektóre z tych grup spotykają się na imprezach organizowanych w Ambasadzie ChRL. Więzy utrzymywane są przede wszystkim wśród osób pochodzących z podobnych fal migracyjnych lub z tych samych prowincji. Środowisko chińskie służy imigrantom do zaspokajania potrzeb kulturowych (jak obchodzenie świąt), ekonomicznych i zawodowych (wymiana informacji np. na temat możliwości zatrudnienia, procedur urzędowych, pomoc w tłumaczeniach), a także towarzyskich (współtworzenie środowiska chińskojęzycznego, wspólne gotowanie, służenie pomocą w razie potrzeby).

Formy organizacji i aktywności społecznej, politycznej, ekonomicznej, kulturalnej czy instytucje działające na rzecz społeczeństwa kraju pochodzenia są szczątkowe. W Polsce praktycznie nie istnieją formalne i rzeczywiście funkcjonujące organizacje skupiające Chińczyków, czy też nastawione na pomoc imigrantom z Chin. Prawdopodobną przyczyną jest zbyt krótka historia imigracji. Historycznie duże znaczenie dla rozwoju relacji polsko-chińskich miał Chipolbrok, Chińsko-Polskie Towarzystwo Okrętowe S.A., działające od 1951 roku na mocy porozumienia między polskim i chińskim rządem. Chipolbrok wspierał i nadal wspiera polsko-chińskie przedsięwzięcia kulturalne i edukacyjne, np. organizację polskiej szkoły w Szanghaju, wydawanie czasopisma „Azja-Pacyfik”.

Dwie instytucje, które zostały przez imigrantów założone, w rzeczywistości nie działają. Pierwsza z nich to Polskie Stowarzyszenie Chińczyków, zarejestrowane w Krajowym Rejestrze Sądowym jako instytucja umiejscowiona w Wólce Kosowskiej. Drugie to Stowarzyszenie Przedsiębiorców Chińskich w Polsce z siedzibą w Jaworznie.

Evangelicko-Reformowane Duszpasterstwo Imigrantów w Warszawie prowadzi sekcję chińską, skupiającą kilkadziesiąt osób. Działalność skupiała się na niedzielnych nabożeństwach, spotkaniach religijnych i towarzyskich. Przedstawiciele sekcji byli także w kontakcie z chińskimi chrześcijanami, przebywającymi w Ośrodku Strzeżonym dla Cudzoziemców w Lesznowoli pod Grójcem. W stronę chińskich imigrantów zwracają się także Świadkowie Jehowy, którzy prowadzą

³⁴ P. Pytlakowski, A. Sowa oraz J. Ćwieluch i J. Cieśla (współpraca) (2011), *Mała Azja. Duży problem z azjatycką mniejszością*, „Polityka”, 24.05.2011, <http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1515972,1,duzy-problem-z-azjatycka-mniejszoscia.read>; M. Mazuś, *Żle się dzieje w Wólce Kosowskiej. Co iskrzy między boksami*, Polityka.pl, 4.09.2012, <http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1530081,1,zle-sie-dzieje-w-wolce-kosowskiej.read>

akcje misjonarskie, proponując Chińczykom w Wólce Kosowskiej czy studentom w Krakowie uczestnictwo w spotkaniach religijnych.

W Polsce istnieje kilka polskich instytucji, które działają na rzecz promocji kultury, współpracy między Polską a Chinami. Nie jest ich celem działalność bezpośrednio na rzecz chińskich imigrantów i skupiają w przeważającej części Polaków, ale ze względu na profil działalności w ich zasięgu pojawiają się także Chińczycy. Najstarszą organizacją tego typu jest Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Chińskiej, które powstało w latach pięćdziesiątych XX wieku³⁵. Obecnie formalnie posiada dziewięć oddziałów terenowych, jednak nie są one równie aktywne. Towarzystwo od powstania zajmowało się przede wszystkim działalnością kulturalną, organizując koncerty, pokazy filmów, wystawy, odczyty, prowadząc działalność wydawniczą. W okresie największego rozkwitu do organizacji należało około 20 tysięcy członków, zaś dzisiaj liczbę tę można ocenić na kilkaset osób, w zdecydowanej większości Polaków oraz członków rodzin polsko-chińskich. W spotkaniach sporadycznie uczestniczą Chińczycy, przede wszystkim drobni przedsiębiorcy, np. właściciele restauracji orientalnych.

Pomniejsze, działające nieregularnie organizacje zajmujące się promocją chińskiej kultury w Polsce to Polska Fundacja Wymiany Kulturowej „Chopin” czy Stowarzyszenie Polsko-Chińskie na rzecz Kultury i Sztuki. Chińska Szkoła w Warszawie skupia kilkunastu nauczycieli *native speakerów*, współorganizuje wydarzenia związane z kulturą chińską, np. ogólnopolski konkurs języka chińskiego. Należy wspomnieć jeszcze o organizacjach zajmujących się współpracą w dziedzinie gospodarki, jak Polsko-Chińska Izba Gospodarcza, Polsko-Chińska Izba Przemysłowo-Handlowa, Polsko-Chińskie Towarzystwo Gospodarczo-Kulturalne, Stowarzyszenie Polsko-Chińskiej Promocji Ekonomicznej i Handlowej.

Instytuty Konfucjusza w Krakowie, Opolu, Poznaniu, Wrocławiu i Gdańsku nie mają na celu wspierania chińskich społeczności w Polsce, lecz pozostają z nimi w kontakcie. Lokalne społeczności chińskie uczestniczą w imprezach kulturalnych (zwłaszcza chiński Nowy Rok i inne święta) i naukowych (konferencje, otwarte wykłady o Chinach) organizowanych przez te instytucje. Niekiedy lokalni Chińczycy są zatrudniani jako nauczyciele lub pracownicy administracyjni (jak w Instytucie Konfucjusza w Opolu), lecz większość nauczycieli *native* przyjeżdża bezpośrednio z Chin na roczne, 2- lub 3-letnie kontrakty. W przypadku Instytutów Konfucjusza działających w krajach o bardziej licznej i wielopokoleniowej diasporze, instytuty służą miejscowym Chińczykom za instytucje edukacyjne,

³⁵ Więcej na temat historii TPPCh zob. Z. Góralczyk (2008), Pięćdziesięciolecie Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Chińskiej, „Azja-Pacyfik”, nr 11, s. 232–237; L. Cyrzyk (2008), U zarania Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Chińskiej, „Azja-Pacyfik”, nr 11, s. 238–245.

w których drugie czy trzecie pokolenia Chińczyków uczą się języka mandaryńskiego. W Polsce nie pełnią takiej funkcji.

Najbardziej aktywna instytucja skupiająca Chińczyków jest wirtualna: portal dla Chińczyków w Polsce (www.plchinese.com) Na prowadzonej w języku chińskim stronie znajdują się aktualne wiadomości z Polski, informacje na temat atrakcyjnych turystycznie miejsc w Polsce i w krajach Europy Środkowej. Dużo miejsca zajmują informacje praktyczne, np. jak uzyskać wizę długoterminową czy kartę pobytu, jakie są procedury zatrudniania nowych pracowników z Chin, rejestracji dziecka, nostryfikacji dyplomu. Można także uzyskać informacje o procedurach i trudnościach z uzyskaniem wizy krótkoterminowej (turystycznej, biznesowej) do Polski. Osobny dział stanowią wiadomości na temat imprez kulturalnych, jak chiński Nowy Rok, konkurs chińskiego karaoke. Jest to także forum wymiany doświadczeń między małżeństwami polsko-chińskimi. Na portalu kontaktują się Chińczycy studiujący lub zamierzający podjąć studia w Polsce. Strona służy także jako tablica informacyjna, na której umieszczane są ogłoszenia o ofertach pracy, wynajmie i sprzedaży nieruchomości (np. mieszkań, ziemi, powierzchni handlowej). Jest także osobne forum poświęcone handlowi popularnym w Chinach polskim bursztynem. Wydaje się, że strona ta pełni funkcje, które w bardziej tradycyjnych społecznościach imigranckich pełnią organizacje formalne lub nieformalne.

ZAKOŃCZENIE

Jak pokazuje historia chińskich migracji w różne części świata, Chińczycy są bardzo elastyczni i skłonni do zmiany miejsca zamieszkania – zarówno w kraju, jak i za granicą – jeśli wymaga tego sytuacja czy nowe możliwości biznesowe. Szanse, jakie oferowała im integracja Polski ze strukturami unijnymi oraz nadanie przez władze w Pekinie specjalnego statusu relacjom z państwami Europy Środkowo-Wschodniej, sprawiły, że wzrosła atrakcyjność Polski jako miejsca emigracji. A jednak, mimo wzrostu liczby Chińczyków w Polsce, poziom integracji ze społeczeństwem polskim jest bardzo niski. Nie wydaje się, aby większość z nich traktowała ten kraj jako ostateczne miejsce osiedlenia, a większość imigrantów przyjmuje strategię tymczasowości i przejściowości. Nie inwestują więc w czasochłonną naukę języka ani w poznawanie polskiej kultury. O owej tymczasowości wyraźnie świadczy brak wykształconych instytucji, które służyłyby chińskiej społeczności.

W prowadzonych w ostatnich latach badaniach postaw społecznych Polaków wobec obcokrajowców Chińczycy plasują się dość nisko. Tylko 27% ankietowa-

nych przyznaje się do sympatii, 32% wykazuje obojętność, a 29% niechęć³⁶. Nie ma racjonalnych przyczyn takiego dystansu, ponieważ – również ze względu na odizolowanie społeczności chińskiej – generalnie nie występują konflikty między Chińczykami a Polakami. Analizując zmiany poziomu sympatii na przestrzeni niemal dwóch dekad, zauważyć można jednak niewielką poprawę. Rozwój inwestycji i wzmożona obecność Chińczyków w tej części świata w przyszłości mogą doprowadzić do zmian instytucjonalnych i mentalnościowych.

BIBLIOGRAFIA

- CBOS (2005), *Tożsamość narodowa Polaków oraz postrzeganie mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce. Komunikat z badań*, Warszawa.
- CBOS (2015), *Stosunek do innych narodów. Komunikat z badań*, Warszawa.
- CBOS (2015), *Tożsamość narodowa i postrzeganie praw mniejszości narodowych i etnicznych*, Warszawa.
- Cyrzyk L. (2008), U zarania Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Chińskiej, „Azja-Pacyfik”, nr 11.
- Departament Konsularny (2011), *Raport Polskiej Służby Konsularnej za 2010 rok*, Warszawa: Departament Konsularny, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, <http://www.msz.gov.pl/resource/5ac6914e-f216-4ed2-a84b-53702a4067e7>
- Departament Konsularny (2012), *Raport Polskiej Służby Konsularnej za 2011 rok*, Warszawa: Departament Konsularny, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, <http://www.msz.gov.pl/resource/b6563c9e-f402-4cd8-b04b-17a7c44bae8f:JCR>
- Departament Konsularny (2013), *Raport Polskiej Służby Konsularnej za 2012 rok*, Warszawa: Departament Konsularny, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, <http://www.msz.gov.pl/resource/dbfd4993-2a3b-4f0f-bb0c-f7c82a2ed9fc:JCR>
- Departament Konsularny (2014), *Raport polskiej służby konsularnej za 2014 rok*, Warszawa: Departament Konsularny, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, s. 5, https://www.msz.gov.pl/pl/ministerstwo/publikacje/raport_konsularny_2014;jsessionid=278F41F545ED-D46042C4D9671B9348DF.cmsap4p
- Departament Polityki Migracyjnej (2008), *Migracje z Chin*, Warszawa: Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Departament Polityki Migracyjnej.
- Departament Polityki Migracyjnej, *Polityka migracyjna Polski w odniesieniu do obywateli Republiki Białorusi, Ukrainy i Federacji Rosyjskiej*, Warszawa: Departament Polityki Migracyjnej, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, https://emn.gov.pl/ftp/esm/Analiza_blok_wschodni_wersja_ostateczna__1_.pdf
- Fundacja Rozwoju „Oprócz Granic” (2009), *Nieuregulowane pobyty cudzoziemców w Polsce: próby rozwiązania problemu*, http://cia.media.pl/files/nieuregulowane_pobyty_cudzoziemcow_w_Polsce.pdf
- Główny Urząd Statystyczny (2012), *Rocznik Demograficzny 2011*, Warszawa.
- Główny Urząd Statystyczny (2014), *Rocznik Demograficzny 2013*, Warszawa.
- Główny Urząd Statystyczny (2015), *Rocznik Demograficzny 2014*, Warszawa.
- Główny Urząd Statystyczny (2016), *Rocznik Demograficzny 2015*, Warszawa.

³⁶ CBOS (2015), *Stosunek do innych narodów. Komunikat z badań*, Warszawa, s. 2.

- Góralczyk Z. (2008), Pięćdziesięciolecie Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Chińskiej, „Azja-Pacyfik”, nr 11.
- Górski M., Barchański J., Witosławski R., Barchańska J., Górka K. (2011), *Strategia rozwoju gminy Lesznowola do 2021 roku (aktualizacja)*, Lesznowola: Fundacja Promocji Gmin Polskich, Bałtycki Instytut Gmin, Wójt i Rada Gminy Lesznowola, http://www.lesznowola.pl/components/download/send.php?pos_id=765
- Grzymała-Kazłowska A., Iglicka K., Jaźwińska E., Kaczmarczyk P., Kępińska E., Okólski M., Weinar A. (2002), Wpływ migracji zagranicznych w Warszawie na sytuację na społecznym rynku pracy, „Prace Migracyjne”, nr 44, Warszawa: Instytut Studiów Społecznych, Uniwersytet Warszawski.
- Józwiak I. (2012), „Nowa” imigracja z Chin i Wietnamu a społeczności lokalne – Jaworzno i Wólka Kosowska, w: Wysieńska K. (red.), *Sprzedawać, gotować, budować? Plany i strategie Chińczyków i Wietnamczyków w Polsce*, Warszawa: Instytut Spraw Publicznych, <http://www.isp.org.pl/uploads/filemanager/Rozne/Spoecznociwschodnioazjatyckiedruk.pdf>
- Już ponad 46 tysięcy studentów zagranicznych w Polsce, „Perspektywy”, http://www.perspektywy.pl/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=2221:juz-ponad-46-tysiecy-studentow-zagranicznych-w-polsce&catid=24&Itemid=119
- Klaus W. (2011), Przestrzeganie przez polskich pracodawców praw pracowników migrujących, w: Klaus W. (red.), *Ziemia obiecana? Warunki pracy cudzoziemców w Polsce*, Warszawa: Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, <http://www.interwencjaprawna.pl/docs/ziemia-obiecana.pdf>
- Kłorek N., Szulecka M. (2013), *Migranckie instytucje ekonomiczne i ich wpływ na otoczenie. Przykład centrów handlowych w Wólce Kosowskiej. Raport z badań, Analizy, Raporty, Ekspertyzy*, nr 2/2013, Warszawa: Stowarzyszenie Interwencji Prawnej.
- Mazuś M., *Źle się dzieje w Wólce Kosowskiej. Co iskrzy między boksami*, Polityka.pl, 4.09.2012, <http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1530081,1,zle-sie-dzieje-w-wolce-kosowskiej.read>
- Migracja tymczasowa i cyrkulacyjna w Polsce: dotychczasowe doświadczenia, uregulowania prawne i opcje na przyszłość. Lata 2004–2009. Raport przygotowany przez Krajowy Punkt Kontaktowy Europejskiej Sieci Migracyjnej* (2011), http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/emn-studies/circular-migration/pl_study_on_temporary_and_circular_migration_pl_version_pl.pdf
- Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, *Cudzoziemcy pracujący w Polsce – statystyki, Dane zbiorcze za lata 2008–2013*, <http://www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/cudzoziemcy-pracujacy-w-polsce-statystyki/>
- Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, *Cudzoziemcy pracujący w Polsce – statystyki, Dane zbiorcze 2009 r., Zezwolenia na pracę dla cudzoziemców według obywatelstwa, okresu ważności zezwolenia na pracę oraz wielkości przedsiębiorstwa*, <http://www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/cudzoziemcy-pracujacy-w-polsce-statystyki/>
- Mroczek I., Szulecka M., Tulińska E. (2008), Centrum handlowe skupiające Wietnamczyków – przypadek Wólki Kosowskiej, w: Grzymała-Kazłowska A. (red.) *Między jednością a wielością. Integracja odmiennych grup i kategorii migrantów w Polsce*, Warszawa: OBM WNE UW.
- Nyiri P. (2007), *Chinese in Eastern Europe and Russia. A middleman minority in a transnational era*, London–New York: Routledge.
- Polska – nowy kraj docelowy Chińczyków?, „Biuletyn Migracyjny”, nr 29, maj 2011, <http://biuletynmigracyjny.uw.edu.pl/29-maj-2011/polska-nowy-kraj-docelowy-chinczykow>
- Pytlakowski P., Sowa A. oraz Ćwieluch J. i Cieśla J. (współpraca) (2011), Mała Azja. Duży problem z azjatycką mniejszością, „Polityka”, 24.05.2011, <http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1515972,1,duzy-problem-z-azjatycka-mniejszoscia.read>

- Rossa M., Migranci w branży gastronomicznej w Polsce, w: Klaus W. (red.), *Ziemia obiecana? Warunki pracy cudzoziemców w Polsce*, Warszawa: Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, <http://www.interwencjaprawna.pl/docs/ziemia-obiecana.pdf>
- Róžańska E., Tymowski W. (2009), Rewolucja w chińskiej Wólce, *Gazeta.pl*, 25.02.2009, http://wyborcza.pl/1,76842,6316030,Rewolucja_w_chińskiej_Wolce.html
- Sun Zhao, Liang Jun (2014), China sees overseas students returning at higher pace, „People’s Daily Online”, 26.02.2014, <http://english.peopledaily.com.cn/98649/8546863.html>
- Urząd do spraw Cudzoziemców (2013), *Abolicja 2012 w liczbach*, Warszawa: Urząd do spraw Cudzoziemców, http://www.udsc.gov.pl/files/aktualnosci/rok%20po%20abolicji/Abolicja_2012_w_liczbach.docx
- Urząd do spraw Cudzoziemców (2015), *Wstępne zestawienie liczbowe dotyczące postępowań prowadzonych wobec cudzoziemców w 2014 roku*, <http://udsc.gov.pl/statystyki/raporty-okresowe/zestawienia-roczne/>
- Urząd do spraw Cudzoziemców (2016), *Dane liczbowe dotyczące postępowań prowadzonych wobec cudzoziemców w pierwszej połowie 2016 roku*, <http://udsc.gov.pl/statystyki/raporty-okresowe/zestawienia-roczne/>
- Wojcieszak W., Bezprecedensowy wzrost liczby studentów zagranicznych w Polsce, „Perspektywy”, http://www.perspektywy.pl/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=1572:bezprecedensowy-wzrost-liczby-studentow-zagranicznych-w-polsce&catid=24&Itemid=119
- Wysieńska K. (2012), Organizacje wietnamskie i chińskie w Polsce. Wstępna analiza instytucjonalnej kompletności społeczności wschodnioazjatyckich w Polsce, w: Wysieńska K. (red.), *Sprzedawać, gotować, budować? Plany i strategie Chińczyków i Wietnamczyków w Polsce*, Warszawa: Instytut Spraw Publicznych, <http://www.isp.org.pl/uploads/filemanager/Rozne/Spocznociwschodnioazjatyckiedruk.pdf>
- Wysieńska K., Piłat A. (2012), Ekonomiczna adaptacja chińskich i wietnamskich migrantów zarobkowych, w: Wysieńska K. (red.), *Sprzedawać, gotować, budować? Plany i strategie Chińczyków i Wietnamczyków w Polsce*, Warszawa: Instytut Spraw Publicznych, <http://www.isp.org.pl/uploads/filemanager/Rozne/Spocznociwschodnioazjatyckiedruk.pdf>